

ki so razvile tudi lastno muzikološko védenje, je bilo lažje "primerjati" z evropsko, medtem ko je prostaška ("primitivna") glasba ostala predvsem kuriozum, na podlagi katerega bi bilo mogoče (kot je to z "živimi fosili") rekonstruirati nekakšno razvojno geologijo glasbe - tiste glasbe, katere kulminacija sta bila (novoromantični) simfonični orkester in zahodna opera.

Pomembne spodbude za konceptualno širitev etnomuzikoloških raziskav so pripevali antropologi (tudi brez muzikološke izobrazbe), kot npr. Boas, Herskovits, Redfield ali Kroeber. Pravzaprav ni nič nenavadnega, da je etnomuzikologija dobila svoje ime šele v štiridesetih letih tega stoletja. Takrat, ko je bilo na Stari celini glasbeno narodopisje (oz. folkloristika) že onkraj zlate (zbirateljske) dobe. Navdušenje jezikoslovcev nad ljudsko pesmijo je s spremenjenimi družbenimi razmerami povsod po Evropi plahnelo, zato pa je glasbeni del domačih tradicij postajal vse bolj vznemirljiv, saj si je le malokateri skladatelj lahko izmislil kaj tako nenavadnega in novega, da tega še ne bi bilo v kateri izmed svetovnih glasbenih tradicij. Le matematizacije in aleatorike (ter, kakopak, elektronskih in električnih zvokov) ni bilo najti. Toda zvoki, ki jih najdemo v svetovnih glasbenih tradicijah, zvoki, katerih "barv" (predstavljajmo si zapis melodije tuvanskega petja v obsegu dveh ali treh tonov, vendar z ognjemetom alikvot!) na notnem črtovju ni mogoče zapisati, so pač skupna dediščina človeštva.

Zato so šele izboljšave na področju reprodukcije zvoka dokončno demistificirale "visoko" evropsko glasbo. In še ta proces je tekel tako počasi, da je šele generacijam, ki smo večino glasbe preposlušali prek plošč in drugih nosilcev zvoka, postalo to zvočno bogastvo zares dostopno. In domače. Prav poudarek na pomenu posnetka, zvočne reprodukcije, je tisti, ki nas (prijetno) preseneti ob branju Leydijeve Druge godbe. Če imamo morda slabo vest ali pa na nas preži Adornovo opozorilo, da ljudje dandanes pač ne znajo/mo več

poslušati glasbe (na "avtentičen" in "naraven" ter "eksperten" način), potem nam je lahko potrditev pomena poslušanja posnete glasbe vsaj v tolažbo. In kaže tudi na nepremostljiv prepad med starejšimi in mlajšimi generacijami. Starejši namreč ne morejo razumeti, da mlajši nimamo posebnih težav pri "preskakovanju" glasbenih kontekstov, da nam je pač (lahko) enako "domača" resna in zabavna glasba, stara in nova, ljudska in eksperimentalna, evropska in zunajevropska itd.

Pri Leydiju pa nas navdušuje še marsikaj. Iskrivost (in mladostna lahkotnost) duha. Izjemen obseg avtorjevega znanja in lucidne komparativne povezave. Uspešno križanje "učbenika", esejistčnih vidikov, razprav in polemčnosti ter sintetičnega pristopa. Čeprav se Leydi še kako zaveda evrocentrizma, pa ne napravi napake, da bi zavrgel svoje evropsko izhodišče kot nevzdržno. Nasprotno. Ob mod(er)nem navduševanju nad zunajevropskimi glasbenimi praksami opozarja na izjemno bogastvo evropskih lokalnih, etničnih in ljudskih glasb (med drugim upošteva tudi nekatera dela slovenskih "glasbenih narodopiscev", posebej tistih, ki so raziskovali rezijansko glasbeno dediščino), ki jih niso jemali "resno" ne muzikologi ne primerjalni muzikologi.

In, nenazadnje, Leydijevo knjigo je mogoče razumeti tudi kot učbenik, ki na nekaterih mestih dopolnjuje (sicer še zmeraj nepogrešljivo in izčrpno) doslej edino tovrstno delo na Slovenskem, *Etnomuzikologijo* Zmage Kumer, na drugi strani pa se umešča tudi v pestro zbirko prevedenih del o glasbi, ki smo jih dobili v zadnjem desetletju (Adorno, Dahlhaus, Eggebrecht, Fukač, de la Motte-Haber ter Blaukopf).

Ob tovrstnih izdajah nam pač ne more manjkati optimizma glede nadaljnega razvoja raziskovanja glasb na Slovenskem. Vseh glasb. Še napotek: tisti, ki se z raziskovanjem glasb ukvarjajo/mo resno, bodo/mo najprej skrbno prebrali opombe pod črto. Tako podrobnih napotkov k branju etnomuzikoloških del (in to v izčrpnem zgodovinskem in "strukturnem" preseku raziskovanja glasb) zlepa ne bomo našli.

Katarina Hirnök Munda

ODMEVI O SLOVENSKI RAZSTAVI OSELNIK, DROBNA OBROBNA ODA DELU, ZNANJU, USTVARJALNOSTI, SVOJOSTI, EROSU NA MADŽARSKEM

Slovenski etnografski muzej v Ljubljani je letos gostoval na Madžarskem z razstavo *Oselnik, Drobná obrobna oda delu, znanju, ustvarjalnosti, svojosti, erosu*, avtorice mag. Inje Smerdel (to razstavo so slovenski javnosti predstavili lani oktobra, v začetku lanskega leta so v prostorih SEM gostili razstavo *Tekstil v kmečki hiši* madžarskih muzealcev, letos pa se je v okviru mednarodne izmenjave na Madžarskem predstavil SEM). Razstava je bila na ogled od 3. avgusta do 30. oktobra v osrednjem madžarskem etnografskem muzeju (Néprajzi Múzeum) v Budimpešti. Razstavo si je ogledalo več kot 18 000 obiskovalcev.

Avtorica razstave je v zloženki, ki je spremljala razstavo oselnikov, na kratko predstavila to pomembno orodje in dodala še nekaj svojih razmišljanj o konceptu razstave: "Kaj je osel-

nik? Je za vas neznanka? Ozrite se po zelenih travah in morda boste uzrli kod samotnega kosca, ki si še v teh dneh opaše leseno ali roženo (pločevinasto ali plastično) posodo, natoči vanjo vode, ji doda kanček kisa, da v posodo še oslo in se s koso odpravi na travnik. Oselnik je prav ta posoda in je kljub strojem v kmetijstvu orodje, ki ga uporabljajo še marsikod na Slovenskem. /.../ mikavna bližina, telesni stik med človekom in predmetom - med koscem in njegovim oselnikom - je bil eden izmed virov razmišljanja o oselnikovi večpomenski povednosti. Takšen pogled nanj je raziskavo zbirke usmeril v naslednje: poleg temeljnih védenj o oselniku kot gospodarski in kulturni prvini - o njegovi zgodovini, o geografski razprostranjenosti posameznih oblikovnih tipov - in poleg eksplicitnih, 'vidnih' pričevanj o njegovi izdelavi, likovnem

oblikovanju in rabi, razkriti še implicitno, 'skrito' povednost te kulturne prvine. Ugotoviti različna razmerja med človekom (izdelovalcem, uporabnikom, družbeno skupino) in oselnikom oziroma vlogo in pomen oselnika v posameznem družbenem okolju in času..."

Ponavadi se po vsaki zaključeni dejavnosti, v tem primeru po končani razstavi, naredi ocena, ki poskuša ovrednotiti, če je določena dejavnost dosegla svoj namen, in če je, do kakšne mere. V to oceno bom vključila članke, ki so izšli v času razstave v madžarskem tisku, in vtise obiskovalcev.

Članke v madžarskem tisku lahko razdelimo v dve skupini: 1. članki z značajem informiranja, 2. članki, ki vsebinsko razčlenjujejo razstavo. V prvo skupino lahko uvrstimo članke iz časopisov *24 óra* in *Számadás*. Ti članki opozarjajo bralce na pomen razstavljenih predmetov, za katere je značilno, da se danes uporabljajo že v manjši meri kot nekoč in poročajo o že skoraj izginulem načinu življenja, ki je preizkušalo človeka.

Člankov iz druge skupine je veliko več, kar govori v prid sklepanju, da je tematika razstave vzbudila zanimanje pri madžarskih strokovnjakih.

Esti Hírlap je že na dan odprtja razstave objavil članek z naslovom *Oda delu, ustvarjalnosti*. V tem članku je Imre Gráfik, vodja oddelka v budimpeštanskem Etnografskem Muzeju, kot gostitelj predstavil slovensko razstavo madžarski javnosti. Po njegovem mnenju prihajajo v muzejskih zbirkah v središče pozornosti ponavadi tisti predmeti, ki so večinoma reprezentativni in z umetniškega vidika poudarjeni. Toda obstaja drugo, manj senzacionalno strokovno-znanstveno delo, ki poskuša zbirke razporediti po posameznih oblikovnih tipih, kulturnozgodovinsko. V ta krog spada slovenska razstava. Dobra razstava lahko prek predmetov obudi življenjske oblike, in to je bistvo.

Časopisi *Magyar Nemzet*, *EXPRESSZ Keres - Knál, Délvilág, Élet és Tudomány* in *Múzeumi Hírlap* (Muzejski poročevalni list) so razstavi namenili daljše članke. Za te članke je na eni strani značilno, da se opirajo na podatke, ki so bili objavljeni v zloženki, ki je spremljala razstavo, na drugi strani pa poudarjajo, izpostavljajo tiste vidike razstave, ki so drugačni od madžarskih oziroma od dosedanjih. Med te pozitivne vsebine razstave sodijo mnenja, kot so: "S tem majhnim, toda samo na videz obrobim predmetom je slovenskim strokovnjakom uspelo predstaviti en del ljudske umetnosti in poljedelske kulture, in s tem seveda en delček slovenske kulture"; /.../ "a postavitev razstave je značilno, da je zelo pregledna, besedilo, ki spremlja razstavo, je sicer jedrnat, vendar kljub temu razumljivo"; /.../ "Posebnost razstave se kaže v okrašenih,

rezljanih lesenih oselnikih, saj takih v madžarskih zbirkah ne najdemo"; /.../ "Poleg predmetov je veliko fotografij, risb, lesorezov, ki ilustrirajo delo in nošo kosca, prijetne slike pa predstavljajo tudi današnje delavce".

Poleg madžarskih medijev so o razstavi poročali tudi slovenski manjšinski mediji na Madžarskem. V časopisu *Porabje* je bil objavljen članek z naslovom: *Oselnik, po naše "vodej"*. Iz članka zvedemo, da je tudi v Porabju košnja (bodisi trave ali žita) veljala za kmečki praznik, na katerem se je zbrala vsa družina in sorodniki. Zaradi geografske lege še danes marsikje kosijo s koso - predmeta, ki sta povezana s koso, sta "vodej" (oselnik) in "brüs" (osla).

Avtorica članka meni, da je s to razstavo avtorica razstave prispevala pomemben delež k spoznavanju slovenske ruralne kulture in da bodo strokovnjaki (tako slovenski kot madžarski) širili védenje o Slovencih, o slovenski kulturi, pa čeprav s takim majhnim (toda samo na videz obrobim) predmetom, kot je oselnik.

O razstavi so poročali tudi v televizijski oddaji *Slovenski utrinki* (slovenska oddaja na 2. programu madžarske televizije, ki jo predvaja tudi 1. program RTV Slovenija).

Ker so razstave namenjene predvsem obiskovalcem (tako strokovnjakom kot laikom), niso zanemarljivi vtisi obiskovalcev. Navedla bom nekaj mnenj iz knjige vtisov:

"Razstava je preprosta, toda teži k predstavitvi bistva. Je zanimiva mešanica predmetov v povezavi z delom, človekom in načinom življenja."

"Človek si ne bi mislil, kakšna odkritja ga čakajo. Veseli me, da so iz pozabljenega vsakdana naredili praznik. Dobro bi bilo, če bi tudi iz drugih sosednjih držav prišle take razstave."

"Hvala za to razstavo. Razstava je obudila moje spomine na starega očeta, ki je bil vodja koscev v Porabju. Pozimi je delal v monoštirski tovarni kose, poleti pa je kosil na Alföldu."

"Razstava je zelo lepa. Realno predstavi 'umetnost košnje' in predmete, ki so jih uporabljali. Obudil je moje spomine na srečno otroštvo na deželi."

Avtorica razstave je z oselnikom, s tem drobnim predmetom pritegnila pozornost tako strokovnjakov, obiskovalcev kot tudi medijev v osrednjem mestu Madžarske. V marsikaterem človeku, posebno pri starejših, je razstava obudila spomine na otroštvo, na preteklost, na takratni način življenja. Mlajši pa so spoznali predmet (v njegovi večpomenski povednosti), s katerim so njihovi predniki večkrat služili kruh in tako preživljali družino. Za starejšo generacijo ostajajo oselniki cenjeni kot predmet zaslužka, preživetja, kot spomin na tisto obdobje, medtem ko dobijo za mlajšo generacijo nov pomen, pomen "spominka".

Darja Skrt

VINARSKE PODOBE

V Goriškem muzeju so v sodelovanju z Agroindom Vipava na gradu Kromberk 21. marca 1995 odprli razstavo o vinarstvu v 19. stoletju z naslovom *Vinarske podobe*.

Na današnjem slovenskem ozemlju se je vinogradništvo razvilo povsod, kjer so bile dane za to ustrezne možnosti. Deloma se je ohranilo tudi po naselitvi naših prednikov. Prvi podatki o tem so iz leta 977, ko se v listinah omenjajo vinogradi okoli Ptuja. Najstarejši ohranjeni vir z območja

Goriške, kjer so omenjeni vinogradi, je računsko knjiga goriških grofov iz leta 1398, v kateri določajo, da morajo kmetje vinsko in žitno desetino sami zvoziti v Gorico, za kar je vsak kmet dobil hlebec kruha. V srednjem veku se je vinogradništvo v slovenskem in s tem seveda tudi v primorskem prostoru dodobra utrdilo in postopoma precej napredovalo. Že v 17. stoletju Valvasor hvali vina Kraševcev in Vipavcev kot posebno izvrstna. Vinograde Kraševcev in Pivčanov